

Ha a mű alkotója az intuícióból, az érzéki jelenségnek a létre vonatkoztatottságából indul ki, vagyis közvetlenül vagy közvetve léttapasztalattal rendelkezik, akkor annak, aki átéli a művet, minthogy az lényege szerint nem érzéki jelenség, ilyen intuícióval nem szükséges rendelkeznie, hanem egyszerűen nyitottnak kell lennie a művészi, vallási vagy filozófiai intuícióval szemben, hagynia kell, hogy megszólaljon, vagyis a huszadik századi ember tudata, a civilizáció szelleme a maga elidegenítő hatásával, a tárgyiasító, "tudományos" közelítésmódjával ne nyomja el. Az ilyen gondolkodás elemzésre, megismerésre törekszik, holott csak értelmezés, megértés lehetséges, vagyis arról beszélni, mi az, amit az adott mű mint létben gyökerezettet föltár, mi hiteles, és mi az, ami nem kapcsolódik a léthez, mi nem hiteles, valamint arról, miért mutatja adott korban, adott kultúrában a mű hitelesnek vagy nem hitelesnek ezt vagy azt a jelenséget. Következésképp ha a mű alkotói intuícióban fogant introjekció, akkor az értelmezés ennek az intuitív szemléletnek a kimutatása a mű minden mozzanatában és kritikai, kultúrtörténeti szempontból való megvilágítása.

FABINY TIBOR

1. A vallás és a kultúra viszonya

Valóban arról van-e szó, amit a múlt században már Matthew Arnold is mondott, hogy a kultúra átveszi a vallás helyét ill. szerepét? Ez kétségtelenül egy "modern" gondolat. Frye azonban már arról beszél, hogy az irodalom "displaced myth", azaz a helyéről "kitolt", "kimozdított" mítosz, tehát ő nem az "új" (a kultúra) felől nézi a "régit" (a vallást), hanem a régi felől az újat. Vagyis: elszakadhat-e a kultúra a vallási eredőktől? Eliot szerint semmiképpen sem, hiszen a vallás "terméke" (mellékterméke?) a kultúra. Természetesen nemcsak az istenhitet, hanem az

emberhitet (humanizmus) felfoghatjuk vallásnak. Csak az a kérdés, hogy az emberhiten alapuló kultúra egyéni megrázókódítások vagy történelmi kataklizmák idején nem úgy hull-e le rólunk, "mint ruha másról a boldog szerelemben?" (József Attila)

2. Az elfogultság, előítélet kérdése

Nagyon fontosnak tartom, hogy a szellemesség helyett a "szellem"-re kerül ismét a hangsúly, s ismét elsődleges lesz a művészet igazságigénye. Azzal is egyetérték, hogy a durván ideologikus értelmezéssel szemben a hiteles értelmezés a mű igazságigényét kívánja kibontani. Azt viszont megkérdőjelezem, hogy létezik-e "minden elfogultság nélküli értelmezés". Ez jellegzetesen a modern paradigma érve. A jó értelemben vett posztmodern gondolkodás éppen Gadamer-nél jelenik meg, aki az előítélet kiiktatása helyett szentesíti az előítéletet. Előítéletmentesen, objektíven (már a tudomány is elismeri, ld. Heisenberg-princípium) illúzió gondolkodni.

GYENGE ZOLTÁN

Ha egy vizsgálatnak irányt óhajtunk szabni, s a vizsgálat tárgya egy gondolat, egy mű vagy akár egy érzés, meg kell fogadnunk a hermeneutika szabályát, mely a műalkotással kapcsolatban fogalmazódott meg, s melynek lényege: egy mű mindig többet tud önmagáról, mint amit mi tudhatunk róla. Célunk ezért nem lehet a *kimondás*, hanem csak a *megszólaltatás*; megszólaltatás a rákérdezés által. Ebben a megszólaltatásban viszont tisztáznunk kell azt a módot, ahogyan ezt elvégezzük, s a megközelítés tárgyát, melyhez közeledni próbálunk. A common sense legfeljebb az aufklérista hagyomány elmehagyott utódainak